

Se kint, se bent sau Nici în car, nici în căruță

Amintiri stârnite de lectura volumului de povestiri de viață *Destine evreiești la Timișoara*¹

Draga Getta, mulțumindu-ți pentru carte, încă nu știam că multe capitole parcurse începând cu vineri noaptea până luni, lectură întreruptă doar de partida de bridge de după-amiază cu fratele meu din Canada și doi necunoscuți din lumea largă, îmi vor stârni o călătorie în alaltăieri, cu aduceri aminte ce au un iz amestecat, dulce-amar, despre oameni, locuri, întâmplări pitite în resorturile ascunse ale minții. Am scris cândva un scurt text cu referire strictă la colegii de profesie, cu titlul: *Figuri în ceață*. Este ciudat cum textul tău a făcut să se risipească ceața despre trecutul trăit de mine, făcându-mă să retrăiesc locuri, case, porți, *átjároházak*, palate, restaurante, localuri, cinematografe, în care mi-am petrecut, cu cunoștințe, prieteni sau dușmani, primele decenii ale unei vieți trăite, acum îmi dau seamă, într-un fel de *se kint se bent*, nici în car, nici în căruță, aruncat de soartă dintr-un mediu tolerant, doar ici colo perturbat de vicisitudinile politicii, în lumea adversităților. Sunt mulțumit ca supraviețuitor, rămas fidel mie însumi, pentru faptul că mai sunt aici. Deplâng știrea despre cei plecați dintre noi, mă bucur de știrile despre cei care mai sunt prezenți, chiar dacă risipiți în lumea largă. Îmi dau seamă că într-un fel, duși sau aproape de capătul drumului, toți suntem învingători.

Vreau să aduc doar două minime corecturi la text. 1. Generalul Dragalina despre care este vorba cu referire la tabăra de muncă de la Pâncota Arad (de fapt satul Șicula) este realmente fiul aceluși Dragalina, eroul de la Vâlcea, din actul întâi al războiului mondial. A fost șeful garnizoanei de artilerie Timișoara. Tatăl meu fiind pifanul lui ca militar, la un exercițiu prin anii '20, în Ghiarmata, a fost pus să țintească crucea de pe biserica din satul Ueberland și a reușit la scurtul ordin *Foc!* să și nimerească crucea, cu toate că practic era aproape imposibil. Acest eveniment l-a costat pe bunicul meu o avere. Bineînțeles și tata a fost în lagărul de muncă de la Pâncota, ca și în cel de pe valea Oltului, la Cornetu. Într-o iarnă grea din anii '40, când mama l-a vizitat în lagărul amintit, unde el lucra cu prietenii lui, Lovas Miklos și Mendula bácsi, moșierul și opticianul Mendel, ea s-a plâns de îngrozitorul miros (kanschag) din dormitor. Răspunsul firesc a venit prompt : *Erfroren sind schon manche, erstunken ist noch niemand*. Unii au mai murit de frig, dar niciodată de putoare.

2. Prietenul meu Engel, violonist acum în Africa de Sud, nu este Tommy, ci Teddy. De el mă leagă amintirea ultimei palme zdravene, primite la 13-14 ani de la mama mea Puppy. Teddy m-a rugat să îl iau cu mine pe sandolina celui de al doilea soț al

---

¹ Getta Neumann, *Destine evreiești la Timișoara. Portretul unei comunități*
<http://www.librarie.net/p/206064/Destine-evreiesti-Timisoara-Portretul-comunitatii-din-perioada-interbelica-pana-azi>

mamei. Vara mergeam zilnic la vâslit la ștrandul de lângă centrala electrică din Fabric. Am acceptat. Întors acasă, după ce am încasat palma, au urmat explicațiile: *Ha mégegyszer magaddal viszed ezt a szőrnyeteget, agyon verlek.* (Dacă încă o dată îl duci cu tine pe derbedeul ăsta, te snopesc în bătaie.) Mi-a povestit că a trecut prin ce azi se numește un atac de panică, urmare a faptului că Engel néni a sunat-o de la ora 11 dimineață din jumătate în jumătate de oră, în panică, mereu întrebând: Oare odrasla ei și cu mine nu ne-am răsturnat cu barca, oare nu ne-am înecat... (în valurile învolburate ale Begheului plin de crocodili și alte lighioane)?

În rest, prieteni, Miki Schón, Ivan Itzkovits, Szeculi - Székely Gyuri, prieteni și rude, Krausz Jancsi, colega mea Birnholz (Weiss) Ruthi, unii redescoperiți după multe decenii, ca Gross Iván, alții plecați în lumea largă sau în neființă (din ce în ce mai des sunt obligat să șterg numere de telefon, adrese Skype sau Mail). Am să ajung ca tata care în al său 10-lea deceniu de viață a rămas *Himmel-Seelen-Allein*, singur cuc.

Mi s-au trezit sentimente amestecate prin faptul că în anii copilăriei am fost supus aceluiași supliciu pe care l-a descris unul dintre interlocutorii tăi – bătaia, după imobilizare din spate, ca "jidan împutit", sau palma primită în Liceul Piarist de la un coleg mai mare care înainte cu doar doi ani stătea crăcănat de planton în fața Banater Bankverein, la doi pași de Firma Kecskemeti. Și totuși, cu toată prietenia celor mai sus amintiți, poate cu excepția lui Jancsi, am simțit acel *Drei Schritt von Leib*, adică, în unele chestiuni mă țineau la distanță, fiind *goi*². Apoi am devenit "dușman de clasă"³, proferau majoritatea colegilor evrei, deveniți brusc, după 23 august, staliniști. Îmi aduc aminte cum la Școala Sanitară, de teama exmatriculării, sub controlul simpaticului haver Snaczi - Schneider Feri, purtam în buzunarul primului meu costum (*uri gyerekek nem viseltek öltönyt hanem róvidnadrágot, legfeljebb Pumphoset kamaszkorig* – copiii de familie bună nu purtau costum, ci pantaloni scurți până la adolescență) două broșuri: Lenin și problema națională, Stalin: Materialismul Dialectic și istoric, comentat binevoitor de el. Atunci s-a interzis prietenilor mei cei mai buni (UTC-iști) să se mai apropie de mine (La îndemnul secretarei UTC, Ilus D., evreică și ea).

Lucruri uitate sau aproape uitate prin ceea ce Freud numea *Verdrängung* (reprimare). De aici, conștientizarea aceluși sentiment care m-a cuprins în timpul lecturii, al unei vieți „*se kint se bent*”, fiindcă, pe de altă parte, mi-aduc aminte cum în parcul din Elisabetin, prietenii creștini m-au repartizat în banda "jidanilor". Situație simțită în subconștient toată viața.

În orice caz, dacă există așa ceva, timp de două zile m-am simțit într-un mod foarte ciudat, ACASĂ.

---

² Un părinte era evreu, celălalt nu.

³ Familia era proprietara magazinului de optică "Kecskemeti".

Am aflat din carte ceva ce nu am știut, fiindcă tata, cu care mă întâlneam destul de rar în viață (cu excepția primei copilării și a ultimilor două decenii), la multe întrebări ale mele nu a răspuns și eu am respectat tăcerile sale.

Magazinul de articole sanitare, unelte medicale Alexandru Kecskeméti

M-ai întrebat dacă imobilele bunicului meu, Kecskeméti Sándor, de pe strada Gen.Grigorescu au fost sau nu CNR⁴. Au fost. Acum am înțeles motivul pentru care a murit într-o locuință de subsol, în casa colț strada Cluj cu cea care duce de la piața Lahovari spre Dermata și Cimitirul din Fabric, îngrijit de Erzsi néni, cu două zile înainte ca prăvăliile sale să fie evacuate din penultimul local care urma să devină primul magazin de stat. După discursul lui Miksa bácsi⁵ la înmormântarea lui, Kadiş-ul a fost citit de bunicul lui Holender Jancsi⁶, de Dornhelm bácsi.

Apropos de Jancsi, cu un an mai tânăr ca mine, mai solid, mai sportiv, mai șmecher, îmi amintesc următoarele: „Vetköztetések” (tâlhării) fiind la modă după septembrie 1944 cu „davai ceas”⁷, m-am hotărât să devin boxer. Pentru asta aveam nevoie de avizul parental, *no problem*, plastograf iscusit, am rezolvat problema. La Regatta, clubul foștilor exploatatori, asociația micilor meseriași CAMT a înființat un club de box. Antrenor Ambrus bácsi. Antrenamentele se făceau în prezența a doi campioni naționali, Scanferla Bruno și unul Popovici. Trebuia să exersăm „Balegyenes” (croșeu de stânga), cu totul întâmplător am nimerit cu moaca în plinul bal... al unuia dintre campioni, am căzut ca un sac. Dovada acestui incident îl mai port și azi: spre deosebire de nasul semit, mare și cârn al tatălui meu (o asemenea podoabă la șira spinării se cheamă cifoză), eu port un nas strâmb în ax lateral (la șira spinării ar fi scolioză). Dus acasă de fratele meu, am explicat

⁴ Prin măsurile antievreiești din anii 1940-1941, casele proprietate evreiască au fost expropriate și au intrat în proprietatea CNR (Centrul Național de Românilor).

⁵ Miksa Maximilian Drechsler (1883-1970), rabin neolog, Sinagoga din Cetate Timișoara

⁶ Ioan Holender (n.1935, Timișoara), directorul Operei de Stat din Viena (1992-2010)

⁷ Soldații sovietici „colecționau” ceasuri.

accidentul, bĂlmĂjind cartoful sĂngerĂnd, cu o simplĂ cĂdere. DupĂ ceva vreme, mama mĂ cautĂ la Regatta, dĂ de Jancsi Hollender care, cu o mutrĂ nevinovată, spune cĂ nu m-a vĂzut de sĂptĂmĂni, dar mama gĂsește explicații la domnul antrenor de box Ambrus. TĂrĂșenia cu avizul parental m-a costat ceva penitențĂ, pe de altĂ parte, astfel  i mulțumesc lui Jancsi cĂ n-am ajuns ca Muhammad Ali. Și azi regret cĂ am aflat de vizita lui la Oradea pentru decernarea titlului *Doctor honoris causa* la universitate abia dupĂ ce plecase și nu l-am  nt lnit.

Deci, ca rĂsplatĂ pentru cartea ta, dragĂ Gy rgyi, uite, te-am plictisit cu o întreagĂ poveste. *Valamit kifelejtetem de majd eszembe jut.* (Mi-a scĂpat ceva, dar o sĂ-mi aduc aminte) Szia, Pista.

Mi-am adus aminte: Ai scris undeva cĂ distinsul tĂu tatĂ, rabinul șef Neumann a poposit adesea la preasf ntul Mitropolit al Banatului, regretatul Corneanu. Ei, asta se  nt mpla în casa în care am vĂzut (contrar voinței mele și doar la amenințarea forcepsului avansat de cĂtre M hle N ci, obstetricianul numĂru' unu din Timișoara anului 1934) lumina zilei pe b-dul Diaconovici Loga nr.7. Casa illo tempore vila Klein a bunicii mele Renata.

